

Vaattovaara, Virpi. 2003. *Verkkopedagogisia otteita mediakulttuurissa*.

Teoksessa Kangas, Sonja & Kuure, Tapio (toim.) Teknologisoituva nuoruus. Nuorten elinolot-vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 33, Nuorisoasian neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 26, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 39-46.

VERKKOPEDAGOGISIA OTTEITA MEDIAKULTTUURISSA

Artikkelissani käyn keskustelua teknologiasta ja mediakasvatuksesta, joiden kehitystä tarkastelen sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Sosio-kulttuurisessa ajattelussa korostuvat oppimisen sosiaalinen ja dialoginen luonne sekä kasvatuksen sosiaalis-yhteiskunnalliset käytännöt erilaisissa kulttuurikonteksteissa. Tutkin, millaisina erilaiset kokemukset verkko-oppimisesta välittyvät teknologisoituvassa kulttuurissa tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön valtakunnalliset virtuaaliset opinnot syyskuussa 2002 aloittaneiden opiskelijoiden näkökulmasta.

Tarkoituksena on kuvailla ja arvioida mediakulttuurin kehityksen kautta opintojen pedagogisia ratkaisuja, etenkin verkko-oppimisen ja vuorovaikutuksen onnistumisen edellytyksiä. Lukuvuonna 2002-2003 tutkimusaineistoa on kerätty ja kerätään edelleen Suomen kahdeksan yliopiston yhteisestä kasvatustieteiden tiedekuntien virtuaaliyliopistohankkeen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön (TVT) opinto-kokonaisuudesta. Tarkasteluni kohteena tässä artikkelissa ovat syksyn johdantokurssin palautekyselyyn vastanneiden (N=55) arviot, kahden viikon verkkokeskustelut, viiden opiskelijan haastattelut sekä omat kokemukseni suunnittelijana ja tutkijana, tuutorina ja verkko-opettajana.

Koulutus lienee ollut järjestäjien kannalta aika haastavaa, koska moni yliopisto on ollut mukana kuvioissa. Tämän tietäen tulos näyttää tosi hyvältä. Tarvitaan vaan lisää treeniä kaikilta; organisaatioilta, opettajilta ja erityisesti opiskelijoilta. (miesopiskelija Joensuu)

Kulttuurien lavasteita ja tiloja

Kulttuuri on yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä paljon käytetty käsite, jota on hankala määritellä. Toisaalta se tarkoittaa inhimillisen taiteen saavutuksia ja toisaalta arkielämän kokonaisuutta. Jaottelu korkea- ja populaarikulttuuriin ei tunnu enää mielekkäältä kulttuurien yhä markkinaistuessa. Mediakulttuuri on monialainen vyöhyke, jossa teknologia, talous ja kulttuuri kietoutuvat yhteen. Mediakulttuurilla tarkoitetaan laajasti medioiden käytön, tuotannon ja kokemistapojen pohjalta syntyviä ilmiöitä, joten perinteinen käsitys 'kulttuurista' on syytä jättää taustalle. (Väliverronen 1998, 17-18; Mäkelä 2002, 101; Tarkka 2002, 21.)

Tutkija Tapio Mäkelä (mt.) korostaa sosiaalista ja kulttuurista tapaa lähestyä mediateknologioita. Ylä-Kotolan (1999, 22-25) mukaan digitalisoituminen ja verkottuminen ovat tulevaisuuden mediatuotannon keskeisiä piirteitä, joten kulttuuristen merkitysten muotoja tutkittaessa on huomioitava muuttuvat vuorovaikutuksen toimintakulttuurit ja niiden keskinäiset suhteet. Reagoiminen

mediaan ja sen valtaan ei ole pelkkää sopeutumista, vaan ketju tapahtumia, jossa ihminen analysoi todellisuuden palasia - valitsee, punnitsee, toimii tai jättää toimimatta, tahtoo ja katu. Yksilö ei ole yhteiskunnan tai median vaikutuksen passiivinen kohde, vaan työstää aktiivisesti elinehtojaan, sopeutuu niihin ja muuttaa niitä. (Grossberg 1994, 11; Grossberg 1995; Suoranta 1998, 37.)

Professori Pentti Rautio (2000) mukaan historiallisesti katsoen teknologia ja taiteet tulevat samasta lähteestä. Teknologia eli "taitoa koskeva tieto" on muodostettu kreikankielen sanoista *tekhne*, *taito*, ja *logos*, sana. "Teknologia" –nimeä ei antiikissa vielä käytetty, mutta esimerkiksi logon *tekhne* tarkoitti puhetaitoa. Ei siis nähty jyrkkää rajaa taiteellisten ja teknisten taitojen välillä, vaan kreikan sana *tekhne* käännettiinkin latinan sanaksi *ars*, josta on saatu artefakti (teos) ja artesaani (käsityöläinen). Tietoverkotkin sisältävät artefaktuaalisia piirteitä osana sitä "käyttöliittymää", jonka kautta kulttuuri ja ihminen kohtaavat (Tella 1999, 208).

Mediakulttuurin käsitteeseen liittyy antropologinen määritelmä kulttuurista eli kulttuuri on ihmisten tapa elää sekä olla vuorovaikutuksessa keskenään. Tarkastelua kuvataan kehän avulla, jossa keskeistä on representaation käsite. Mediakulttuurin näkökulmasta teknologia nähdään osana merkityksenannon, esittämisen ja identiteetin prosesseja. Teknologiakehityksen yhteiskunnallinen näkökulma vahvistaa, että kyseisen kehityksen puitteissa laaditaan erilaisia "skriptejä" ja lavastuksia käyttökulttuureille. Kiinnostus onkin siirtymässä laitteista kohti mediaympäristöä ja –tiloja. (Tarkka 2002, 21-22.) Verkko-opintojen suunnittelun lähtökohtana voitaisiin kuvitella internet-julkaisut, oppimisympäristöt, chat-palstat ja nettisivut ennemminkin virtuaaliseksi tilaksi kuin "tuotokseksi". Verkko-opetus voidaan ymmärtää yhteisen julkisen tilan luomisena, joka innostaa opiskelijat ja opettajat keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksiaan ja hyötymään toistensa erilaisista näkemyksistä opiskeluprosessin aikana (Matikainen & Manninen 2000; Giroux & McLaren 2001, 21).

Kasvatustieteellisten ja oppimisteoreettisten näkökulmien lisäksi kulttuurin-tutkimuksen lähtökohdat ja ajattelutapa soveltuvat verkko-oppimisen tutkimukseen. Yhteiskunnallisen ja taiteentutkimuksen lähtökohdista voidaan puhua myös sisältö- ja merkityslähtöisestä tai kulttuurilähtöisestä näkökulmasta. Tietotekniikan tutkimuksessa on syntynyt paljon median ja teknologian käyttöä sekä ihmisten arkea kuvailevaa tutkimusta, joiden välineinä ovat laadulliset ja etnografiset menetelmät. Perinteisen psykologisesti määrittyneen käytettävyyden (usability) sijaan korostetaan nyt enemmän sovellusten ja tuotteiden sosiaalista ja kulttuurista käytettävyyttä eli käyttäjäkokemusta (user experience) (Tarkka 2002, 90).

Mediakulttuuria ja verkko-opiskelua tutkittaessa on tärkeää huomioida opiskelijat, opettajat ja ohjaajat arkipäivän toimijoina, jotka käyttävät mediatekstejä oman identiteetin heijastuspintoina eri tavoin. Kokemukset vuorovaikutuksen ja oppimisen onnistumisesta opiskelussa kertovat osaltaan, millainen on tarkoituksenmukainen ja toimiva oppimisympäristö ja millaisia ovat laadukkaan verkkoympäristön suunnittelun sekä arvioinnin periaatteet. (Aarnio 1999, 2; Fornäs 1999, 30; Vahtivuori ym. 2003.) Verkko-opintojen suunnittelussa tarvitaan erityisesti näkökulmaa ihmisiin ja heidän maailmaansa.

”Mediakasvatus on mediakulttuurin tulkintaa” (Suoranta 1998). Tellan ym. (2001) ja Vahtivuoren ym. (2003) mukaan verkko-opetuksen didaktiset ja pedagogiset ratkaisut saavat uusia ominaispiirteitä verkon kautta tapahtuvan välitteisyyden (mediaatio) ja vuorovaikutuksen kautta. Audiovisuaalinen mediakulttuuri ja tekstuaalisuuden korostuminen tuovat omat haasteensa opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä arviointiin. Ihmiset eivät silti kohtaa toisiaan verkossakaan riisuttuina kulttuurisista merkityksistään ja kokemuksistaan (Aarnio 1999, 12). Verkko-opetuksen laaja merkitys viittaa monikulttuuriseen mediaympäristöön, jolle on ominaista välineiden, sovellusten ja palvelujen muotoutuminen niissä toimivien viestijöiden mediakulttuuriksi. Kyse on varsinkin opettajan toimintatavoista, ajattelusta, osaamisesta ja taidoista sekä toisaalta pedagogiikan kulttuurista kasvatustavoitteineen. (Tella ym. 2001.)

Ihminen verkon takana

Mediataiteen näkökulmasta on mielenkiintoista, että mediaopiskelijat ja vastavalmistuneet mediakandit sekä -maisterit siirtyvät yhä kirkkain ilmein tietotekniikkakuplan puhkeamisesta huolimatta erilaisten mediatalojen ja operaattoreiden työntekijöiksi. Sisällöllisen ilmaisutaidon kehittämiseen ei kuitenkaan ole olemassa tarpeeksi houkuttelevia ja toimivia rakenteita uuden median tekijöille, ei myöskään oikotietä, sillä ilmaisun kehittyminen syntyy kokemuksesta ja oivalluksesta kypsyttämällä. Oppimisen laatua eivät lopulta kuitenkaan määritä saadut tunnustukset, ei välttämättä edes arviointi ja palaute, vaan tärkeintä on mahdollisuus erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta oman oppimisprosessin syventämiseen. Verkko-opetuksessa halutaan kehittää uusia vuorovaikutuksen malleja sekä kommunikaation työkaluja yhteisön käyttöön (ks. Nousiainen 2002, 60-61). Opiskelijat kokivat innostavana sen, että ventovieraat ihmiset keskustelivat ryhmissä keskenään, uskalsivat kritisoida ja jopa kehua toisiaan. Kriittisyys osoittautuikin yhdeksi laadukkaana verkko-oppimisen tärkeäksi piirteeksi. Verkkokeskusteluista tulee ilmi, että oma ja yhteisöllinen toiminta liittyvät olennaisesti luovuuteen sekä oivaltamisen ja onnistumisen iloon.

Jos saisin olla tsaaritar, laittaisin tällaiselle kurssille ilman muuta luovuus ja älyllinen leikki - osion. Sillä voisi alkaa. Irrottelua. Toisinajattelun taitoa. (naisopiskelija Helsinki)

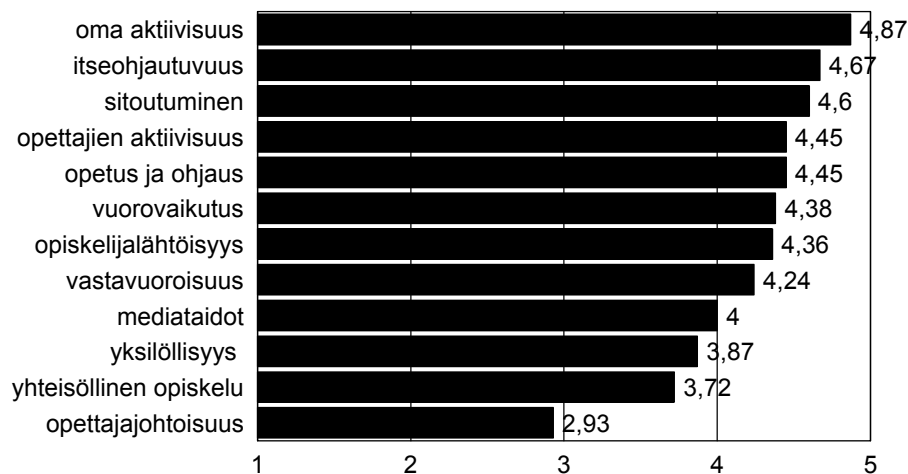
Riikka Pelon (2002, 78-79) mukaan erilaisten digitaalisen median teosten viestinnällisen laadun tarkastelussa nousee esiin vastavuoroisuus ja kommunikaatiotilanteiden luominen. Parhaat vuorovaikutteisen median teokset - mielestäni myös verkkoympäristöt tietynlaisina mediaesityksinä - ovat monikäyttöisiä ja kestäviä, sillä aika ei kuluta niitä heti. Laatu muotoutuu median, teknologian ja ihmisten vuorovaikutuksessa siten, että laadukkaat sisältötuotteet tuovat ihmisissä esiin omakohtaisia kokemuksia. Verkko-opetuksen suunnittelussa ja erilaisten pedagogisten mallien soveltamisessa korostuu ihmisen näkeminen verkon takana.

Tutkimustehtäväni lähtökohdista kysymykseen verkko-opiskelun laadukkuudesta voi vastata siten, että opiskelijoille oman tilan saaminen verkkokeskusteluissa, selkeät aikataulut, dialogin ohjaaminen sekä verkkoviestinnän tukeminen joko opettajan, ohjaajan tai vertaistuen kautta johdattavat yhteisöllisiksi kuvattuihin

oppimisprosesseihin. Jos siis pedagogiset ratkaisut ontuvat monologisten keskustelujen ja liian laajojen tai vaikeiden tehtäväntöjen vuoksi, laskevat opiskeluinto ja sitoutuminen opiskeluun nopeasti. Laadukkaan verkko-opetuksen kriteeriksi mainitaan myös mahdollisuus itseohjautuvuuteen ja kokemukselliseen oppimiseen toisten kanssa.

Yliopistojen välinen yhteistyö eli fyysisten rajojen ylittäminen voi toteutua vain verkossa ja juuri se tekee tämän kurssin mielekkääksi: verkko-opetuksella saavutetaan jotain, mikä muutoin olisi mahdotonta. Alan kotimaiset huiput ovat mukana kuvioissa. Se on loistavaa. Keskustelut, toisten kuunteleminen ja toisten töiden näkeminen kuuluvat mielestäni aina laadukkaaseen verkko-opetukseen. (naisopiskelija Helsinki)

Ajattelemmeko silti liiaksi, että vuorovaikutteisten medioiden käyttäjät lopulta määrittelevät, mikä sisältö on laadukasta ja mielekästä (Pelo 2002, 81)? Verkko-keskustelu- ja haastatteluaineistossa tulee esille opettajan roolin muutos asiantuntijaksi ja ohjaajaksi, joten verkko-opinnoissa edelleen opettajan ja tiedeyhteisön harteilla on laadukkaan ja mielekkään oppimisen kriteerien määrittely. Kyselyssä opettajajohtoisuutta pidettiin vähiten tärkeänä hyvän verkko-opetuksen kannalta, mikä mielestäni tarkoittaa juuri opettajan roolin muuttumista, mutta silti hänen asiantuntijuutensa korostumista.

KUVIO 1. Onnistuneen verkko-opiskelun kriteereitä (N=55, valinnat 1-5, ka)

Interaktiivinen hiljaisuus

Vuorovaikutussuhteen rakentuminen ja määrittely on keskeistä tulkittaessa teknologioita ja median käyttökulttuureita. Myös verkkotyöskentelyssä vuorovaikutusta ohjaavat kokemukselliset ja elämykselliset sekä sisältöihin ja merkityksiin liittyvät lähtökohdat. Toimintaa voidaan luonnehtia itseohjautuvaksi sekä yhteisölliseksi ja yhteistoiminnalliseksi, joskin toimintatapoja voidaan tulkita myös pikaruokalatyypisen ”heti-mulle-kaikki” -reaktion vahvistamiskaipuuksi. Verkko-opiskelijoilla oppimistulosten ”oikean” kokemuksellisuuden merkityksen rakentuminen mahdollisimman pian tapahtuvan opettaja-palautteen muotoon on tästä hyvä esimerkki. Elämys, oman oppimiskokemuksen reflektointi tai vertaispalaute voisivat kertoa usein saman asian. Pedagogisissa ratkaisuissa ajan ja tavoitteiden rytmittäminen suhteessa laadukkaan materiaalin saatavuuteen vaatii opettajalta ja ohjaajalta yhä kehittyviä mediataitoja opiskelijan kohtaamiseen verkossa sekä reflektiivistä otetta opintojen suunnitteluun (ks. Tynjälä 1999; Tella ym. 2001).

Mitkä asiat ovat tärkeitä onnistuneen verkko-opetuksen kannalta:

Rytmi! Kunnan dialogia ehti harvoin syntyään. Verkko-oppimisympäristöissä tavoiteltiin tempoa, joka automaattisesti johtaa ”itsedialogiin” ;) Ei kai tiukkojen aikataulujen takana asunut pieni ”behavioristi-peikko” ;) (miesopiskelija Joensuu)

Tekstuaalisuus vuorovaikutuksen ja verkkoviestinnän välineenä tuo esiin oppimisteoreettisen ajattelun ja interaktiivisten tavoitteiden ristiriidan. Verkko-opinnoissa kirjoittaminen eli puheen puuttuminen tuo esiin yksilöllisen ja yhteisöllisen oppimisprosessin, joka johtaa hyvinkin itsenäiseen tiedonrakenteluun konstruktivismiin lähtökohdista. Oppiminen ajattelemisen ja kirjoittamisen kautta tulee prosessina lähemmäksi oppijaa, enemmän omaksi kokemukseksi ja yhteiseksi toiminnaksi kuin mihin perinteisesti on totuttu. Kasvaako meistä kuitenkin verkko-oppijaina samanlaisia ”tuppisuita” kuin perinteisessä luokka- tai lähiopetustilanteessa, kun kaikki kuumeisesti mietimme sitä oikeaa vastausta? Vuorovaikutus ja viestintätavat muuttuvat, mutta onko lopputuloksena sittenkin sama behavioristinen ja interaktiivinen hiljaisuus?

Tuskin on aivan yksinkertaista luoda turvallista ilmapiiriä, jossa jokainen osallistuja uskaltaa epäonnistua ja pitää sitä jopa toivottavana. Meidän kulttuurissamme harvoin kukaan ryhtyy esittelemään yhtään mitään keskeneräistä. Myös omien mielipiteiden esittäminen on hyvin vaikeaa, varsinkaan jos emme tiedä mikä olisi mahdollisesti SE OIKEA, yleisesti kannatettu mielipide. Palautettakin annetaan mieluiten nimettömänä, ettei kukaan vaan loukkaannu. Jotta uusia oppimisympäristöjä päästäisiin todella hyödyntämään, pitäisi tapahtua melkoinen kulttuurillinen muutos; ei vain koulun vaan koko yhteiskunnan tasolla. Koulussa on perinteisesti haettu oikeaa vastausta. (naisopiskelija Lappi)

Kritiikki omaan kirjoittamiseen syntyy siitä, että täytyy esittää asiat toisille. Samalla oppiminen syvenee ajattelemisen ja keskittymisen kautta. Verkkokirjoittamisen taitoa pidetään yleisesti persoonallisuuteen liittyvänä piirteenä, jota voi oppia lisää. Opiskelijat kokivat, että kirjallisen viestinnän taidot kehittyivät verkkokurssilla, mutta ne olivat myös koetuksella, sillä teksti tuntuu usein painavammalta kuin puhuttu kieli.

Suomalainen varovaisuus, omien kasvojen säilyttäminen, toisten ajatusten hiljainen (joskus hampaat irvessä) myötäileminen on vaikuttanut siihen, että suomalaiseen yliopistokulttuuriin ei ole juurtunut niin voimakkaasti keskustelu- ja väittelykulttuuri, joka on hyvinkin olennainen osa tieteen harjoittamista. (naisopiskelija Lappi).

Webbi-kyselyn vastauksia ikäryhmittäin vertailtuna yli 25-vuotiaat pitivät verkkokirjoittamista enemmän opeteltavana taitona kuin nuoremmat opiskelijat. Tulkitsen tulosta niin, että nuoremmat ovat jo tottuneet viestintäkulttuurin tekstuaaliseen muutokseen, mutta vanhempien opiskelijoiden täytyy sekin taito opetella. Muutos liittyy kiihkeään teknologiakehitykseen, jossa mm. chat-palstojen käyttö sekä sähköposti- ja tekstiviestit ovat lisääntyneet muutaman vuoden aikana merkittävästi.

Yhteisöllisyyden arvoitus

Yhteisöllisyys on pirun hankala juttu reaali maailmassakin saati sitten verkossa. Siis todella yhteisöllisyys, kyllähän jonkinasteista yhteyttä syntyy... (naisopiskelija Lappi)

- - - enimmäkseen oli monologista keskustelua, mutta oli sitä dialogiakin. Yhteisen tuskan kokeminen ja kokemusten jakaminen synnytti hyvin yhteisöllisen tunteen. Parityö oli hauskaa kaiken sekoilun jälkeen. Ihan vieraan - - - kanssa väsättiin sähköpostitse artikkeli ja kaikenlaisten kommellusten jälkeen siitä jäi kiva fiilis. - Sitten jatkuvasti oli sellainen tunne, että opetuksen järjestäjät muodostavat yhteisön. (naisopiskelija Helsinki)

Postmodernit ajattelijat ja teoreetikot puhuvat informaatioteknologioista välineinä, jotka tekevät mahdolliseksi uusien yhteisöllisyyden muotojen rakentumisen. Uusien teknologioiden yhteisöllinen voima voi olla kuitenkin epäilyttävää, koska väline tai laite voi hyvinkin olla informaation välittäjä, mutta moraalisten viestien ollessa kyseessä se ei kykene vastaamaan niihin eikä ratkaise yltäkylläisyydestä tai kodittomuudesta syntyviä vieraantumisen ongelmia (Bauman 1997, 249). Vaikka välineet laajentavat aikalaistietoisuutta ja kehittävät uutta globaalia tietoisuutta, niin sosiaalisen todellisuuden rajojen laajentuminen saattaakin jäädä sisällöllisesti tyhjäksi. Mediakasvattajan näkökulmasta ei ole myöskään kovin miellyttävää ajatella, että kommunikaatio rakentuisi välineiden varaan. (Aittola ja Pirttijärvi 1996, 51; Suoranta 1998, 41.)

Olen samaa mieltä siitä, että oppimisympäristöt ovat opetusvälineitä ja tapoja lähestyä asioita kuten muutkin opetuskäytännöt. - Joillekin keskinäinen konsultointi ja kommunikointi, verbalisointi verkossa sujuu mainiosti, mutta ei-fyysisyys voi myös rajoittaa ilmaisua. Toimimme enimmäkseen suhteessa johonkin toiseen. - - - Toivoisin kuitenkin, etteivät oppimisympäristöt tule lisäksi vaan todella korvaavat joitakin opetusmuotoja. Näin voisimme turvata edes osan kehollisen ja kokonaisvaltaisen kokemuksellisen oppimisen ajasta. (naisopiskelija Lappi)

Erilaisten kulttuurien sekä toimintatapojen ymmärtäminen ovat keskeisiä oppimisen välineitä. Haastatteluissani tulee esille, kuinka tavoitteellinen opiskelu verkossa voi tapahtua yhdessä ja parhaimmillaan muotoutuu mielekkääksi, moniulotteiseksi oppimiskokemukseksi. Yhteisöllinen oppiminen liittyy käsitteenä sosio-konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, jonka lähtökohtana on ajattelun rakentuminen sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Yhteistoiminnallisuus puolestaan

on työtapa, jonka avulla voidaan luoda ja rakentaa verkko-opiskelua siten, että opiskelijat tuntevat oppivansa ja lisäävänsä ymmärrystään yhteisten ja omien tavoitteidensa mukaisesti. (Aarnio 1999; Vahtivuori, Wager & Passi 1999; Tella ym. 2001.)

Opiskelijoiden mielestä keskustelut toivat uusia näkökulmia asioihin ja toisen ihmisen oivallusten kautta ymmärsi joitakin asioita paremmin kuin mitä itse oli lukemalla tulkinut. Oman pohdinnan tulosten "ääneensanominen" kirjoittamalla edellyttää sanojen puntarointia ja se tekee prosessin tehokkaammaksi kuin perinteisessä opiskelussa. Oppiminen ei siis pelkästään tapahdu yksilössä vaan koko yhteisössä. 'Besservisserit' ja oppimateriaalin referoijat lyövät kuitenkin luun kurkkuun samalla tavalla kuin perinteisissä ympäristöissä ja keskustelu "säikähtää" rajoittaen oman tilan ottamista verkkoympäristössä.

Yhteisöllisessä oppimisessä yksittäinen oppija on osaltaan vastuussa koko ryhmän tuloksesta. Negatiivisesti ajateltuna: kun yksi mokaa, kaikki kärsii. Miettikääpä lapsia pelaamassa jalkapalloa. Varsinkin hävinneen joukkueen pelaajilta kuuluu usein, että "meidän häviö oli ihan kokonaan Rikun syytä. Jos se ei pelaa ens kerralla paremmin, niin me ei kyllä oteta sitä mukaan.." Ei puhettakaan "tukemisesta", "rohkaisemisesta" tai muustakaan kauniista kasvatustieteellisestä positiivisesta asenteesta. ...luonnollisesti tähänkin ollaan opittu, ja siitä voidaan (kai?) oppia poiskin. (naisopiskelija Turku)

Verkkoympäristöjen yhtenä heikkoutena tuli keskusteluissa usein esille suomalainen 'kidutuksella-kirkkauteen' –toimintakulttuuri niin oppimisessä kuin small-talkissakin. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä oppimisprosessin pitäisi tulla näkyviin, mutta opiskelijoiden kokemusten mukaan väittelyn, kysymysten ja keskeneräisen työn esittämisen kulttuuri ahdistaa. Toisten mielestä se on noloa, jopa loukkaavaa. Mitä kristillis-hegeliläinen oppimiskulttuuri on meille tehnytään, kun olemme kasvaneet tällaisiksi pelokkaiksi perfektionisteiksi? Toivottavasti verkko-opiskelu- ja oppimisympäristönä tarjoaa ajan myötä todellisia ja eriyttäviä välineitä, malleja, tukea ja mahdollisuuksia rikkoa esittämisen ahdistusta sekä loiventaa epäonnistumisen pelkoa. Onnistunut yhteisöllinen toiminta edellyttää sosiokulttuurista asennemuutosta ja erittäin taitavaa pedagogiikkaa, sosiaalinen tuki mukaan lukien.

Pedagogisia otteita

Verkko-opetuksen ja mediakulttuurin suhde määrittyy mediakasvatuksen ja didaktisen verkkoympäristön käsitteen kautta. Käsitteen avulla kuvataan oppimisprosessin rakentumista siten, että se "tarjoaa opiskelijalle tarkoituksenmukaisia oppimistavoitteita ja niitä tukevia ongelmia, menetelmiä, välineitä, vuorovaikutusmahdollisuuksia sekä ohjausta ja tukea" (Tella ym. 2001, 32.).

Pedagoginen tausta oli mielestäni melko hyvin mietitty. Meidän haluttiin oppivan tutkiva ja ongelmalähtöinen (verkko-)oppimisen malli ja laitettiin meidät opiskelemaan itse sen mallin mukaisesti. Materiaaleissa ja keskusteluissa ainakin pyrittiin siihen, että ongelman- ja kysymyksenasettelu olisivat tämän pedagogiikan mukaisia. (naisopiskelija Helsinki)

D. H. Jonassenin (1995; ks. Vahtivuori ym. 2003) mielekkään oppimisen kriteerien mukaisesti verkko-opetuksessa opiskelijoita voidaan ohjata aktiivisuuteen, luovuuteen ja konstruktivisuutta korostavaan tavoitteelliseen oppimiseen. Onnistunut dialogi mahdollistaa yhteistoiminnallisen ja reflektiivisen oppimisen toisten opiskelijoiden kanssa, mikä korostuukin tutkimuksessa opiskelijoiden palautteissa positiivisena ja kannustavana yhteisöllisyyden kokemuksena. Kontekstuaalisuuden huomioiminen puolestaan edellyttää oppimistehtävien tai ongelmalähtöisen oppimisenäkemyksen liittäminen arjessa oppimiseen.

Opiskelijan itse asettamat tavoitteet ja aktiivisuus eivät tavoitteellisen ja mielekkään oppimisen kriteereinä kuitenkaan vielä vastaa toisiaan tavalla, jota verkko-opetuksen oppimisteoreettisissa lähtökohdissa korostetaan. Opiskelija voi olla aktiivinen, innostunut ja vastuullinen, mutta monelle on ollut yllätys, etteivät verkko-opinnot olekaan ajasta ja paikasta riippumattomia. Tavoitteet hämärtyvät tai katoavat ja opiskelija ahdistuu, jos opintoihin varattu aika kuluukin pinnalliseen suorittamiseen. Oppimisen dialoginen ja sosiaalinen prosessi vaatii sitoutumista ja läsnäoloa, jotta opiskelijat hyötyisivät toistensa erilaisista näkemyksistä ja ajatuksista yhteistoiminnallisesti. Jos opiskelijat eivät ole alusta asti rakentelemassa verkkokeskustelujen ajatuskulkuja, on vaikeaa tulla keskusteluun mukaan myöhemmin. Opiskelijoilla heräsi negatiivisia tunteita verkkoteknologian kaikenpelastavaa ja oppimisen ongelmat ratkaisevaa asennetta kohtaan. Kriittisyys kohdistui etenkin kasvatustieteelliseen kirjallisuuteen, josta unohdettu erilainen oppija on siirtynyt piiloon myös verkkopedagogisten mallien taakse. Kirjallisuudessa idealisoidaan liikaa verkko-oppimiseen liittyviä piirteitä ja ilmaistaan ne yleisinä totuuksina.

Mediakasvatus pyrkii kuitenkin muuttamaan tieto- ja viestintäyhteiskunnan teknistä ja epäteoreettista luonnetta. ”Ehkä olisikin parempi puhua elämisen ja olemisen teoriasta, elämisen laadun kohottamisesta, minkä tekniikan, kulttuurin, viestinnän ja opetus-opiskelu –prosessin yhdistäminen voi synnyttää” (Tella 1999, 207). Pedagogiset valinnat etenkin tavoitteellisen ja mielekkään verkko-oppimisen mahdollistamiseen ontuvat niin kauan kuin opintoihin liittyviä opetus- ja oppimisteorioita sekä teknisiä vaatimuksia vasta testataan ja arvioidaan (vrt. HeLa-tutkimusprojekti Vahtivuori ym. 2003).

Valtaa, viettelyksiä ja vastuuta

Mediakulttuuri on osa aktiivisen osallistumisen kulttuurin kehityskulkua ja se hallitsee arkeamme: kuinka paljon ajastamme kuluukaan television, radion, erilaisten mobiilipalvelujen, musiikin, elokuvien tai internetin parissa. Ostosten tekeminen ja päivän lehtien lukeminen ovat itsestäänselvä ja luonnollinen osa arkea, mutta nykyinen liikkeellepaneva voima syntyy median kosketuksesta. Sosiaalinen todellisuus toimii kuten ennenkin. Moderni yhteiskunta arvostaa taitoja, asenteita, tietoja ja jopa haluja, joita tarvitaan yhteiskunnassa selviämiseen. Viestien ja merkitysten ymmärtäminen, tulkitseminen ja arvioiminen ovat kuitenkin uusien lukutaitojen avaimia. Mediakulttuuri voi siten mukauttaa ihmisiä yhteiskuntajärjestykseen, mutta toisaalta antaa myös välineitä vastustaa sitä. Kun opimme arvioimaan mediaa, pystymme tuottamaan uusia kulttuuriympäristöjä ja toimimaan vallitsevassa

kulttuurissa sen vallan ja viettelysten keskellä. Sosiaalisen osaamisen rinnalle näyttävät tulevaisuudessa nousevan tieto- ja viestintätekniikan hyvät käyttö- ja opetustaidot. Verkko ei kuitenkaan muuta perusinhimillisiä ominaisuuksiamme, joten verkko-oppimiseen ja mediakulttuurissa selviämiseen tarvitaan erilaisten lukutaitojen lisäksi kriittistä suhdetta itse mediaan. (Kellner 1998; Tella ym. 2001, 264-265.)

Viestintävälineet ovat kulttuuriväline vain osittain - joidenkin elämäntapaan ne kuuluvat enemmän kun toisten. Tässä mielessä mediakulttuurin käsite ei ole ristiriidaton. Käsite on toisaalta yleinen, mutta toisaalta siihen ei liity välttämättä erityistä tai paikallista. Mediat ovat myös erilaisten elämäntapojen rakennusvälineitä ja toisaalta ne edustavat elämäntapojen merkityksiä. Teknologiakehitys kasvattaa eroja muun maailman ja teollisuusmaiden välillä ja toisaalta myös kaupunkien ja maaseudun sisällä syntyy uudenlaisia syrjäytymismekanismeja tekniikkaa osaavien ja niiden välille, jotka jäävät taidoista sivuun. Toisaalla tässä julkaisussa käsitellään nuoria tietoyhteiskunnassa (ks. Brunila tässä teoksessa). Syrjäytyminen viesteistä ja verkostoista onkin yksi teknologisoituvan nuoruuden kompastuskivi. Informaatioyhteiskunnan syrjäytymiskäsitteessä on tärkeä nähdä ihmisten tarpeet teknologioita kehitettäessä eli kun toisten tarpeet huomioidaan ja toisten ei, on syrjäytyminen jo sisäänrakennettu teknologiseen kehitykseen. (ks. myös Tervo 1993, 30-33; Cronberg 1999, 215-218.) Haastatteluissa tuli esiin, kuinka verkko-oppiminen on sidottu sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin, mutta vain joitakin puolia meistä on käytössä verkko-opiskelussakin.

Verkkoviestinnässä pohtii sanomisensa muotoa ja miettii sitä vaikutelmaa tai mielikuvaa, minkä antaa itsestään, vaikkei sitä erityisesti ajattelisikaan. Verkossa on suuri mahdollisuus leikkiä viestinnällä enemmän kuin kasvokkain. (naisopiskelija Lappi).

LÄHTEET

- Aarnio, Helena (1999) Dialogia etsimässä. Opettajaopiskelijoiden dialogin kehittyminen tieto- ja viestintätekniistä ympäristöä varten. Acta Universitatis Tamperensis 676. Tampereen yliopisto.
- Aittola, Tapio & Pirttijärvi, Elina (1996) Nuorten monet oppimisympäristöt. Teoksessa Aittola, Tapio. (toim.): Teknologia pohjaiset oppimisympäristöt. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuksen julkaisuja 23.
- Bauman, Zygmund (1997) Sosiologinen ajattelu. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Cronberg, Tarja (1999) Pohjois-Karjala tietoyhteiskuntaan: alueelliset toimijaverkot ja syrjäytymättömyyden rakentuminen. Teoksessa Eriksson, Päivi & Vehviläinen, Marja (toim.) Tietoyhteiskunta seisakkeella. Teknologia, strategiat ja paikalliset tulkinat. Jyväskylä: Sophi.
- Fornäs, Johan (1999) Digitaaliset rajaseudut. Identiteetti ja vuorovaikutteisuus kulttuurissa, mediassa ja viestinnässä. Teoksessa Järvinen, Aki & Mäyrä, Ilkka (toim.) Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. Vastapaino – Taide & Viestintä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Giroux, Henry & McLaren, Peter (2001) Kriittinen pedagogiikka. Suom. Jyrki Vainonen. Toim. Tapio Aittola ja Juha Suoranta. Tampere: Vastapaino.
- Grossberg, Lawrence (1994) Introduction: bringin' it all back home - pedagogy and cultural studies. Teoksessa Giroux, Henry & McLaren, Peter (eds.): Between borders. Pedagogy and the Politics of Cultural Studies. New York, London: Routledge.
- Grossberg, Lawrence (1995) Mielihyvän kytkennät. Suom. Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Ensio Puoskari & Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.
- Jonassen, David H. (1995) Supporting Communities of Learners with Technology: A Vision for Integrating Technology with Learning in Schools. Educational Technology/July–August, 60–63.
- Kellner, Douglas (1998) Mediakulttuuri. Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.
- Matikainen, Janne & Manninen, Jyri (toim.) (2000) Aikuiskoulutus verkossa. Verkkopohjaisten oppimisympäristöjen teoriaa ja käytäntöä. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Nousiainen, Jaakko (2002) Uusmedia ja mediataide – silminnäkijälausuntoja altistumisalueelta. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.) Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Mediakulttuuriyhdistys m-cult ry. Helsinki: Edita.
- Pelo, Riikka (2002) Käsikirjoituksia koulutuksesta työelämään: tekijyyden muotoutuminen digitaalisessa mediassa. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.) Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Mediakulttuuriyhdistys m-cult ry. Helsinki: Edita.
- Mäkelä, Tapio (2002) Johdanto: mediakulttuurin innovaatioympäristö. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.). 2002. Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Mediakulttuuriyhdistys m-cult ry. Helsinki: Edita.
- Routio, Pentti (2000) Taito-oppi. Tuotteiden tutkimuksen ja kehittämisen metodiopas.

- Internet-julkaisu. Taideteollinen korkeakoulu (1996-1998).
- Suoranta, Juha (1998) Kriittinen pedagogiikka ja mediakasvatus. Tiedotustutkimus 1998:1, s. 32-45.
- Tarkka, Minna (2002) Mediakulttuurin kotimainen toimiala. Teoksessa Tarkka, Minna & Mäkelä, Tapio (toim.) 2002. Uusi mediakulttuuri innovaatioympäristönä. Kotimainen ja kansainvälinen tutkimus. Mediakulttuuriyhdistys m-cult ry. Helsinki: Edita.
- Tella, Seppo (1999) Mediakasvatus – aikamme arvoinen. Kasvatus 30 (3), 205–221. <<http://www.helsinki.fi/~tella/tellakasvatus399.pdf>>
- Tella, Seppo & Vahtivuori, Sanna & Vuorento, Anu & Wager, Petra. & Oksanen, Ulla (2001) Opettaja verkossa - verkko opetuksessa. Helsinki: Edita.
- Tervo, Jukka (1993) Hapuilua ja hallintaa: syrjäseudun nuorten käsitykset koulunkäynnistä sekä odotuksen ammatista ja työelämään sijoittumisesta lähisosialisaation kehityksessä. Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopisto.
- Tynjälä, Päivi (1999) Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Tynjälä, Päivi (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän koulutuksen näkökulmia. Helsinki: WSOY.
- Vahtivuori, Sanna & Tuovinen, Heli & Tella, Seppo & Ruokamo, Heli & Vaattovaara, Virpi & Tissari, Varpu (julkaistaan 2003) Verkko-opetusta arvioimassa - tapaus HelLa. Kasvatustieteen päivien 2002 verkkojulkaisu. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <<http://ktk.urova.fi/kasvatuspaivat/>>
- Vahtivuori, Sanna & Wager, Petra & Passi, Anu (1999) "Opettaja, opettaja, telettiimi 'Tellus' kutsuu ...": Kohti yhteisöllistä opiskelua virtuaalikoulussa. Kasvatus 30 (3), 265-278.
- Välväverronen, Esa (1998) Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Välväverronen, Esa (toim.). Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ylä-Kotola, Mauri (1999) Mediatieteen kysymyksiä 1. Mitä on mediatiede? Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. Hämeenlinna: Karisto Oy.